



## เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะเสนอต่อไปนี้ ประกอบด้วย 1) ขอบเขตและความหมายของหลักสูตร 2) ภารกิจของหลักสูตร 3) การวิเคราะห์หลักสูตร 4) ความหมายและขอบเขตของจริยธรรม 5) ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล 6) การพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล 7) การปลูกฝังจริยธรรม 8) วิธีการปลูกฝังจริยธรรม 9) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 10) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

### 1. ขอบเขตและความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความหมายได้หลายสถานะดังนี้คือ

1.1 หลักสูตรในฐานะของศาสตร์แขนงหนึ่งในสาขาศึกษาศาสตร์ ซึ่งศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร วิธีการใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

1.2 หลักสูตรในฐานะข้อกำหนดเกี่ยวกับการ เรียงการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ซึ่งในเอกสารนั้นประกอบด้วยรายละเอียดของจุดมุ่งหมายของการ เรียงการสอน เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล รวมทั้งกำหนดเวลาสำหรับการ เรียงการสอน ซึ่ง เอกสารหลักสูตรตามขอบเขตความหมายของหลักสูตรในข้อนี้แน่นอนได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) เอกสารหลักสูตร และ 2) เอกสารประกอบหลักสูตรซึ่งเป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร

1.3 หลักสูตรในฐานะของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ซึ่งจะหมายถึงกิจกรรมทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ซึ่งได้แก่การจัดบุคลากร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร กระบวนการประเมินผลหลักสูตร ตลอดจนผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งการมองหลักสูตรในลักษณะนี้จะเน้นที่กระบวนการทำงาน ( process ) และผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการนั้น ๆ (สงัก อุทรานันท์ 2527: 5-8)

สำหรับขอบเขตและความหมายของหลักสูตรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วาง

ขอบเขตและความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ 1) หลักสูตรในฐานะของข้อกำหนดเกี่ยวกับ การเรียนการสอน ในส่วนที่เป็นเอกสารหลักสูตร และ 2) หลักสูตรในฐานะของระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ในส่วนที่เป็นกระบวนการใช้หลักสูตรของครู และส่วนที่เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการใช้หลักสูตร

## 2. ระดับของหลักสูตร

กูดแลด (Goodlad : 1979 : 61-65) ได้แบ่งระดับของหลักสูตรเป็น 5 ระดับดังนี้

### 1. หลักสูตรอุดมคติ ( Ideal Curriculum )

กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เช่น มุลินธิ รัฐบาล กลุ่มผู้สนใจเป็นพิเศษจะตั้งคณะกรรมการ เพื่อที่จะศึกษาหลักสูตรในสถานต่าง ๆ และให้คำแนะนำแนวทางการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากข้อเสนอแนะของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเป็นหลักสูตรแบบรวมวัฒนธรรม หลักสูตรสำหรับเด็กฉลาด หลักสูตรสำหรับเด็กวัยแรก เป็นต้น หลักสูตรเหล่านี้จะเสนออุดมคติ และอธิบายทิศทางที่พึงปรารถนาในหลักสูตร โดยกลุ่มบุคคลที่มีค่านิยมและความสนใจ โดยเฉพาะ ผู้เสนอหลักสูตรอุดมคติกองแข่งขันกันเพื่อมีอำนาจในสังคม และต้องเข้าใจว่า ผลกระทบจากหลักสูตรนี้จะเกิดขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับการที่จะมีการนำเอาไปใช้หรือไม่

### 2. หลักสูตรรูปแบบ ( Formal Curriculum )

หลักสูตรรูปแบบนั้นหมายรวมถึงร่าง เสนอที่ผ่านการอนุมัติหรือประกาศใช้โดย รัฐบาลแล้ว หลักสูตรระดับนี้อาจรวมหลักสูตรอุดมคติ หรือการขยายแนวความคิด นโยบาย หลักสูตร คำแนะนำประมวลการสอน หนังสือแบบเรียน ซึ่งผ่านการอนุมัติหรืออนุญาตให้ใช้ โดยคณะกรรมการแล้วว่าจะไรควรสอน หรือควรเลิก

### 3. หลักสูตรในระดับรับรู้ ( Perceived Curriculum )

หลักสูตรระดับนี้คือการรับรู้ของครูว่า หลักสูตรคืออะไร ครูทั้งหลายย่อมจะต้องแปลความหลักสูตรในระดับที่เป็นรูปแบบออกในหลาย ๆ วิธี หรือหลาย ๆ แนวทาง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเชื่อมค่อที่มีจุดอ่อนในระหว่างหลักสูตรในระดับรูปแบบ และในระดับการรับรู้ของครูผู้สอนว่าหลักสูตร หมายถึงอะไร และควรหมายความว่าอย่างไรในการที่จะนำไปปฏิบัติ

#### 4. หลักสูตรระดับปฏิบัติการ ( Operational Curriculum )

หลักสูตรระดับนี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน จากการสังเกตโดยนักวิจัยและคนอื่น ๆ จะพบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน กับสิ่งที่ครูรับรู้ว่าหลักสูตรคืออะไร มีความไม่สอดคล้องกัน

#### 5. หลักสูตรระดับประสบการณ์ ( Experiential Curriculum )

หลักสูตรในระดับประสบการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่นักเรียนได้รับและศึกษาจากหลักสูตรในระดับปฏิบัติการ คือได้รับประสบการณ์มานั้นเอง หลักสูตรในระดับนี้อาจได้จากการสอบถามนักเรียน สัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมนักเรียน และวิธีการอื่น ๆ เป็นต้น.

### 3. การวิเคราะห์หลักสูตร

การวิเคราะห์ ( Analysis ) ตามความหมายจาก Webster หมายถึงการแยกแยะสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกเป็นส่วน ๆ โดยที่ส่วนต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เป็นการแยกส่วนต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการต้องการตรวจสอบส่วนนั้น ๆ โดยละเอียด

ดังนั้นถ้าหลักสูตรหมายความว่า เอกสารหลักสูตร...มวลประสบการณ์...และกิจกรรมการเรียนการสอน การวิเคราะห์หลักสูตรโดยยึดตามความหมายนี้ ก็น่าจะหมายถึง การพิจารณา เอกสารหลักสูตร มวลประสบการณ์ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีปรากฏอยู่อย่างละเอียด

ตามความเห็นของ สิริพร บุญญานันต์ (2522: 2) กล่าวว่า การวิเคราะห์หลักสูตรแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

1. วิเคราะห์หลักสูตรเพื่ออธิบาย ลักษณะส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร เช่น หลักการ เป็นอย่างไร จุดประสงค์ว่าอย่างไร เนื้อหารายวิชามุ่งเน้นอะไร สื่อการเรียนมีอะไรบ้าง

2. วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อตัดสิน ว่าหลักสูตรมีคุณภาพดี เหมาะสมกับการนำไปใช้หรือไม่ มีข้อดี หรือข้อเสียที่ควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

ส่วน สาลี ทองทิว (ม.ป.ป.: 247) กล่าวว่า การวิเคราะห์หลักสูตรที่นิยมทำกัน มี 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. การวิเคราะห์ที่มาของทฤษฎีหลักสูตร ผู้วิเคราะห์จะใช้ความรู้ในแง่ปรัชญา มนุษยวิทยา สังคมวิทยา และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรที่ทองการจะศึกษา ผลที่ได้จากการวิเคราะห์แบบนี้จะทำให้สามารถมองเห็นระบบรวมของหลักสูตร ได้ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ในสังคมกับหลักสูตร ได้ดีขึ้น

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษารายละเอียดของหลักสูตรส่วนต่าง ๆ เพื่อดูความสอดคล้องระหว่างส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตร แบบการวิเคราะห์นี้มีวิธีการหลายอย่างดังนี้

2.1 วิเคราะห์รายละเอียดของหลักสูตรในส่วนต่าง ๆ โดยเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น เช่นการวิเคราะห์เนื้อหา วัตถุประสงค์ หรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเทียบกับเกณฑ์ความรู้ของ Bloom เป็นต้น

2.2 การวิเคราะห์รายละเอียดภายในของหลักสูตร เพื่อดูความสอดคล้องของส่วนต่าง ๆ ในหลักสูตร

2.3 วิเคราะห์รายละเอียดพฤติกรรมรวมการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางการตรวจสอบกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงในทิวที่เรากำลังจะตรวจสอบว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

2.4 การวิเคราะห์ลักษณะของหลักสูตร

2.5 การวิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตร เพื่อตรวจสอบปัญหาในการสร้างและใช้หลักสูตร จะได้ทำการแก้ไขส่วนที่บกพร่อง

2.6 การวิเคราะห์แนวคิดของหลักสูตร เป็นการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร กับแนวคิดหลักในการจัดหลักสูตร

3. แบบการวิเคราะห์เพื่อวางแผน การวิเคราะห์แบบนี้จะพยายามให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นเหตุเป็นผลกัน และเป็นการพยายามหาค่า

ตัวแปรที่หาได้เป็นค่าที่จะบ่งชี้เนื้องานที่จะต้องทำ ที่ควรจะได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าประสงค์ทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพที่สุด

จะเห็นได้ว่าในเรื่องการวิเคราะห์หลักสูตรนี้ ทามทัศนะของ สิริพร บุญญานันท์ และทัศนะของ สำลี ทองทิว สามารถนำมาประสานสัมพันธ์กันได้ นั่นคือการวิเคราะห์ของสำลี ทองทิว ในแบบที่ 1, 2.1, 2.2, 2.4, 2.6 และ 3 อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการวิเคราะห์เพื่ออธิบาย ในขณะที่การวิเคราะห์ ในข้อที่ 2.3 และ 2.5 ของสำลี ทองทิว เช่นกัน เป็นการวิเคราะห์เพื่อตัดสิน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์หลักสูตรด้วยรูปแบบการวิเคราะห์เพื่ออธิบาย ในระดับหลักสูตรต่อไปนี้คือ

1. วิเคราะห์ในระดับ รูปแบบ ซึ่งการวิเคราะห์ระดับนี้เป็นการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรแบบท ซึ่งเป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ในส่วนที่เป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์กลุ่มวิชา และจุดประสงค์รายวิชาที่เป็นวิชามุ่งเน้น เพื่อศึกษาว่า หลักสูตรโครงการปลุกฝังจริยธรรม คุณลักษณะใด มากน้อยเพียงใด

2. วิเคราะห์ในระดับ ทุกรับรู้ ซึ่งการวิเคราะห์ทำโดยวิธีการออกแบบสอบถามครู-อาจารย์ ผู้ทำการสอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เพื่อศึกษาว่าครูผู้ซึ่งเป็นผู้นำหลักสูตรมาใช้นั้นมี การรับรู้ว่าหลักสูตรของการมุ่งเน้นจริยธรรมในคุณลักษณะต่าง ๆ มากน้อยอย่างไร

3. วิเคราะห์ระดับ ปฏิบัติการ ซึ่งการวิเคราะห์ทำโดยวิธีการออกแบบสอบถามครู-อาจารย์ ในกลุ่มเดียวกันในข้อ 2 เพื่อศึกษาว่า ครู-อาจารย์ กลุ่มใดอย่างถึงกล่าวได้มุ่งเน้นในการปลุกฝังจริยธรรมในคุณลักษณะต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

4. วิเคราะห์ระดับ ประสบการณ์ ซึ่งการวิเคราะห์ทำโดยวิธีการออกแบบทดสอบเพื่อรู้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษารวมตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524

#### 4. ความหมายและขอบเขตของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ในหลาย ๆ ทิศนะเช่น

กวางเคื่อน พันธุมนาวิน (2522: 27) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ". . . จริยธรรม หมายถึงลักษณะทางจิตใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้บุคคลหาคำถามที่ดีหรือละเว้นความชั่ว . . ." ซึ่งสอดคล้องกับ วคิน อินทสระ (2518: จ-ณ) ที่กล่าวว่า "จริยธรรม หมายถึงความประพฤติ การกระทำ และความดีที่ถูกต้อง เหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ ควบคู่ความฉลาดรอบคอบ ภูเหตุเหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล . . ."

สำหรับ อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรธนะภูติ (2522: 29) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า ". . . จริยธรรมเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดี และความถูกต้องในสังคม มีจุดมุ่งหมายปลายทางอยู่ที่คุณความดีของสังคมใน ส่วนรวม . . ." ส่วนพุทธทาส อินทปัญโญ (2514: 107) กล่าวว่า ". . . จริยธรรมหรือศีลธรรมได้แก่ระเบียบปฏิบัติซึ่งมุ่งให้เกิดความดี สุข ความสงบสุขเนื่องด้วยสังคมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นจริยธรรมหรือศีลธรรม นั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น บัญญัติขึ้น แต่งตั้งขึ้น ตามเหตุผลของมนุษย์เอง หรือตามความต้องการของมนุษย์เอง"

นอกจากนี้ยัง ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรมอีกมากมายหลายประการ แต่ที่พอสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความประพฤติอันดีงาม เพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องในสังคม

เนื่องจากจริยธรรมเป็นเรื่องที่บุคคลหลายฝ่ายให้ความสนใจศึกษา จึงทำให้ขอบเขตของคำว่าจริยธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก แต่ในแง่ของพฤติกรรมศาสตร์ มองเห็นว่า จริยธรรม เป็นลักษณะทางจิตใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้บุคคลมีการหาคำถามดี ละเว้นความชั่ว นั่นคือพฤติกรรมศาสตร์จะศึกษาอิทธิพลของศาสนา กฎหมาย และค่านิยมของชุมชนในลักษณะที่มีผลต่อจิตใจของบุคคล และเป็นสภาพแวดล้อมที่บังคับการกระทำที่ชั่วของบุคคลไปพร้อมกัน (กวางเคื่อน พันธุมนาวิน 2522: 31-32)

## 5. ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล

ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้นแบ่งออกได้หลายประการด้วยกัน (ควง เกื้อน พันธุนาวิน 2524: 2-4) คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึงการมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดก็ควรกระทำ และการกระทำใดแล้ว ควรงดเว้น และรู้ว่าลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย

2. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึงความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าคนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรม ของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่อาจจะแตกต่างกันก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะรวมเอาความรู้เชิงจริยธรรมและความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ ไว้ด้วย

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลให้เหตุผลในการเลือกที่จะไม่กระทำ หรือเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์นั้น ๆ เหตุผลดังกล่าวช่วยให้ทราบเหตุจริงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจขัดกับความรู้สึกของบุคคลส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นลำดับ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่นการให้ทาน การเสียสละ การช่วยเหลือผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ประทุษร้ายต่อผู้อื่นด้วยกาย วาจา ใจ เป็นต้น

ในการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ของจริยธรรม ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีหรือเลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความสงบสุขของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

## 6. การพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีและหลักการจริยธรรมทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา มาประกอบการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน ดังนี้

### 6.1 ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม

บุคคลสำคัญที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาทางจริยธรรมคือ ไทท์ (Wright 1975: 24-30) นักสังคมวิทยา ซึ่งเชื่อว่าสังคมมีส่วนสำคัญที่จะหล่อหลอมจริยธรรมของบุคคลในสังคมนั้น เพราะเด็กจะเรียนรู้ว่าอะไรดีชั่ว จากผู้ที่ใกล้ชิดกับขบวนการเทียบเคียง โดยเด็กจะเลียนแบบผู้ที่มิอำนาจและผู้ที่ตนรัก ในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักของตน โดยอัตโนมัติ ทั้งนี้ถ้าผู้ใกล้ชิดเด็กเป็นผู้มีจริยธรรมสูง เด็กจะเลียนแบบและในที่สุดก็จะเป็นผู้มีจริยธรรมสูงตามไปด้วย ส่วน สกินเนอร์ (Skinner 1971: 101-122) ได้ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม แนวคิดทางจารีตประเพณี และจรรยาบรรณ ซึ่งมีส่วนกำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้กับเด็กตั้งแต่เกิดมา จริยธรรมจะพบได้ในเงื่อนไขทางสังคมซึ่งมีขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรม พ่อแม่จะเป็นผู้สอนให้เด็กทราบถึงแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม ด้วยเหตุนี้แม้บุคคลไม่มีมาตรฐานทางจริยธรรมเมื่อโตขึ้นก็ต้องมีพฤติกรรมทางจริยธรรมไปตามโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น

### 6.2 ทฤษฎีพัฒนาการความคิดทางจริยธรรม

เปียเจต์ (Piaget 1969: 122-127) นักจิตวิทยาได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กและแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ของแนวคิดทางจริยธรรมจากระดับที่มีวุฒิภาวะสูงขึ้นเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะที่เด็กถือกฎเกณฑ์จากภายนอก (heteronomous) ซึ่งอยู่ในช่วงอายุก่อน 8 ปี เป็นระยะที่พ่อแม่ ผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเด็กอย่างเด่นชัด เด็กจะยึดถือกฎเกณฑ์ตายตัว ผิดเป็นผิด ถ้าทำผิดต้องได้รับโทษ โดยไม่คำนึงถึงแรงจูงใจหรือเหตุแห่งการกระทำนั้น

2. ระยะที่เด็กมีกฎเกณฑ์ของตัวเอง (autonomous) เป็นระยะที่จริยธรรมของเด็กพัฒนาขึ้นสู่ระดับที่มีความคิดเป็นของตนเอง มีจริยธรรมในลักษณะที่คำนึงถึงความยุติธรรม พิจารณาถึง เหตุและผลของการกระทำนั้น

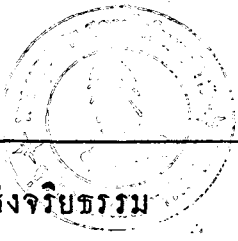


การจัดระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ ดังกล่าว เน้นถึงความสามารถของเด็กที่จะประพฤติปฏิบัติความวิญญาวะ ซึ่งคล้ายกับการจัดระดับขั้นทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (อ้างใน กวงเกือน พันธุมนาวัน และ เพ็ญแข ประจวบจันติก 2520: 42) แต่ โคลเบอร์กได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางจริยธรรม กับ วิญญาวะ และยังเน้นถึงการให้เหตุผล ในทางปฏิบัติโคลเบอร์ก เห็นว่าการใช้เหตุผล เพื่อตัดสินใจเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน นอกจากนี้ยังอาจทำให้เข้าใจ พฤติกรรมของบุคคล ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และอาจทำให้สามารถใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรม ทางจริยธรรมของเขาในสถานการณ์แต่ละชนิดได้ โคลเบอร์ก ได้แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมี 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น เริ่มตั้งแต่ต่ำสุดจนสูงสุดซึ่งจะแสดงให้เห็นทั้งในรูปตารางและคำอธิบายรายละเอียดดังนี้

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ

ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ ( 2 - 7 ปี )	1. ระดับก่อนเกณฑ์
ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล ( 7 - 10 )	
ขั้นที่ 3 หลักการทำความดีผู้อื่นเห็นชอบ ( 10 - 13 )	2. ระดับตามกฎเกณฑ์
ขั้นที่ 4 หลักการทำความดีที่ทางสังคม ( 13 - 16 )	
ขั้นที่ 5 หลักการทำความดีตามค่านิยม ( 16 ปีขึ้นไป )	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ ( 16 ปีขึ้นไป )

 <p>ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม</p>	<p>ระดับของจริยธรรม</p>
<p>ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล ( ผู้ใหญ่ )</p>	

ระดับที่ 1 คือระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ๆ ในขั้นแรกสุด คือการมุ่งจะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ และยอมทำคามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางกายเหนือตน ขั้นที่ 2 คือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบเก็ก ๆ คือเขาทำมา ฉันต้องทำไป เขาให้ฉันฉันก็ต้องให้เขาเป็นต้น

ระดับที่ 2 คือระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึงกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ของตน หรือทำตามกฎหมายหรือศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ยังต้องการการควบคุมจากภายนอก แต่ก็มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ ในขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ยังคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน ส่วนในขั้นที่ 4 บุคคลมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมคน จึงถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 คือระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดไตร่ตรองซึ่งใจโดยตนเอง แล้วตัดสินใจไปคามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ขั้นที่ 5 คือการเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำงานให้ชักค้อสิทธิอันพึงมี พึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ ส่วนขั้นที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด แสดงถึงการมีความรู้สากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุมุ่งหมายในอันปลายนันเป็นอุดมคติยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทิริ โอคตปิปะ ค่ายคือ ความละอายใจต่อการทำความชั่ว และความกลัวบาป

จากทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของ ไรท์ เพียเจต์ และ โคลเบอร์ก จะเห็นว่า ไรท์ เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อ

พัฒนาการทางจริยธรรม ส่วน เพียเจต์ และ โคลเบอร์ก เน้นถึงอิทธิพลของสติปัญญา อารมณ์ และประสบการณ์ว่ามีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล

## 7. การปลูกฝังจริยธรรม

การปลูกฝังจริยธรรมเป็นกระบวนการการศึกษา และ เกิดขึ้นได้ในครอบครัว ในโรงเรียน ในสถาบันศาสนา และ สื่อสารมวลชนแบบต่าง ๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ และ โทรทัศน์ สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะและวิธีการปลูกฝังที่แตกต่างกันออกไป

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่สมาชิก ทั้งแก่ปฐมวัย และในบางกรณีอาจทำหน้าที่จนกระทั่งสมาชิกเป็นผู้ใหญ่ โดยพ่อแม่ หรือสมาชิกผู้ใหญ่ในครอบครัวจะทำหน้าที่ปลูกฝังอบรมโดยตรง หรืออาจทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกผู้เยาว์ โดยทางอ้อม โดยเหตุที่ครอบครัวให้การเลี้ยงดูสมาชิกอย่างใกล้ชิดจึงทำให้มีอิทธิพลในการปลูกฝังจริยธรรมเป็นอย่างมาก

โรงเรียนนอกจากโรงเรียนจะสอนวิทยากรต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนแล้ว โรงเรียนยังทำหน้าที่ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมต่อจากครอบครัว โดยโรงเรียนมีหลักสูตรที่แน่นอนมีวิธีการปลูกฝัง ถ่ายทอด และประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงเท่ากับเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่างในการปลูกฝังจริยธรรม สมาชิกของสังคมนอกจากจะได้มีโอกาสเรียนรู้ค่านิยมทางจริยธรรมในหลักสูตรแล้ว จากการที่ต้องอยู่ในระบบระเบียบเงื่อนไขของโรงเรียน เช่นการต้องมาโรงเรียนตรงต่อเวลา การที่ต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ ก็เป็นวิธีการทางอ้อมอีกประการหนึ่งที่ช่วยในการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่เขา

สถาบันศาสนา น่าจะเป็นสถาบันที่รับผิดชอบโดยตรงและน่าจะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการปลูกฝังจริยธรรม แต่ในทางเป็นจริงแล้ว หากได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะการรับการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมโดยผ่านทางสถาบันนี้เป็นไปตามความสมัครใจคือ ถ้าสมาชิกของสังคมไม่เข้าสถาบันนี้ การปลูกฝังค่านิยมจริยธรรมก็จะไม่เกิดขึ้น

สื่อมวลชน เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการปลูกฝังจริยธรรมในปัจจุบัน สื่อมวลชนสามารถปลูกฝังค่านิยมในลักษณะของการให้ข่าวสารในรูปของบทความ ข้อคิดเห็น นวนิยาย ภาพลอบ บทกวี บทเพลง เป็นต้น

จะเห็นว่าสถาบันต่าง ๆ ที่กล่าวมา โดยหลักการแล้วจะมีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมทางจริยธรรมแก่สมาชิกมากพอ ๆ กัน แต่ในทางปฏิบัติ เมื่อสังคมเปลี่ยนไปสู่สภาพที่ซับซ้อนมากขึ้น สถาบันการปลูกฝังจริยธรรมซึ่งแต่เดิมคือครอบครัวและวัดนั้นก็โคลงเคลงทลายในการปลูกฝังจริยธรรมเนื่องจากบุคคลคลายความผูกพัน และมองเห็นความสำคัญของครอบครัวและวัดน้อยลงกว่าเดิม ส่วนสถาบันสื่อมวลชนนั้น แม้จะมีอิทธิพลมากก็จริงอยู่ แต่โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนมักจะถูกเป็นเครื่องมือของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในการเป็นตัวการกระตุ้น โฆษณา ยั่วยุประชาชน โดยเฉพาะประเภทฟุ่มเฟือยมากขึ้นจึงไม่น่าที่จะถือว่าเป็นสถาบันที่ปลูกฝังจริยธรรมที่ถูกทำนองคลองธรรมเสมอไป (อานวย หะพิงค์แก และชยันต์ วรชนะภุทิ 2522: 193-201) จึงเหลืออยู่อีกเพียงสถาบันหนึ่งที่เป็นที่คาดหวังว่าจะเป็นสถาบันที่สามารถจะปลูกฝังจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด สถาบันนั้นคือ โรงเรียน เมื่อเด็กเข้าสู่โรงเรียน ก็จะมีการประทะสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย เช่น เพื่อนนักเรียน ในชั้นเดียวกันและชั้นสูงกว่า และบุคคลสำคัญคือ ครู ซึ่งนอกจากจะมีหน้าที่ให้ความรู้ด้านวิชาการแล้วยังจะต้องให้การอบรมนักเรียนทั้งด้านศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรมที่ค้ำจุนของสังคม ตัวครูจึงจำเป็นต้องมีจริยธรรมอันค้ำจุนเป็นแบบอย่างของศิษย์อีกด้วย

## 8. วิธีการปลูกฝังจริยธรรม

พฤติกรรมของมนุษย์สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม วิธีการที่เป็นที่นิยมคือ การปรับพฤติกรรม ( Behavior Modification ) ซึ่งวิธีนี้จะช่วยในการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และเพิ่มพฤติกรรมที่ต้องการได้ และครูสามารถนำไปใช้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี (Axelrod 1977: 2) ได้เสนอรูปแบบของการปรับพฤติกรรมเป็นดังนี้

1. การเสริมกำลังใจ การเสริมกำลังใจเป็นวิธีกระตุ้นให้บุคคลเพิ่มความถี่ในการแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ออกมา โดยครูเพิ่มเหตุการณ์เป็นสิ่งเสริมให้กำลังใจ เช่น ชมเชย และยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนเป็นต้น ซึ่งการเสริมกำลังใจก็มีปัจจัยที่สำคัญเช่น การให้สิ่งเสริมที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล การให้แรงเสริมอย่างทันทีทันใดเป็นต้น
2. การใช้พฤติกรรมเป็นแบบอย่าง เพื่อให้บุคคลสังเกต ยึดถือ และแสดงพฤติกรรมเช่นเดียวกับพฤติกรรมที่นำมาเป็นต้นแบบนั้น ต้นแบบอาจเป็นสิ่งมีชีวิต เช่น พ่อ

แม้ ครู อาจารย์ บุคคลมีชื่อเสียง หรือเป็นภาพยนตร์ หนังสือ ฯลฯ ผู้สังเกตพฤติกรรมจะรวบรวมเอาพฤติกรรมและขั้นตอนจากพฤติกรรมต้นแบบ เข้าไว้ในกลุ่มพฤติกรรมของตน และปรับพฤติกรรมเหล่านั้นโดยอาศัยประสบการณ์ของตน แต่ก็มีข้อสังเกตบางประการในการใช้พฤติกรรมเป็นแบบอย่างคือ (1) ความซับซ้อนของพฤติกรรมต้นแบบต้องเหมาะสมกับระดับพฤติกรรมของผู้สังเกต (2) ควรใช้วิธีสอนผสมกับการใช้พฤติกรรมเป็นแบบอย่าง (3) การเสริมกำลังใจควรจะทำก่อนเมื่อผู้สังเกตสามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นต้นแบบได้ (4) ควรเริ่มจากพฤติกรรมง่าย ๆ ไปสู่พฤติกรรมที่ซับซ้อน และ (5) พฤติกรรมต้นแบบต้องสมจริงที่สุด (Mikulis 1978: 121-122)

ส่วน พันธุ์ หันนาทิพร (กรมการศาสนา 2521: 46) ได้เสนอแนะหลักในการสอนจริยธรรมไว้ดังนี้

1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรมหรือค่านิยมที่คงการให้เกิดขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การชี้ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของคุณสมบัตินั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตนของครูที่จะคงทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน
2. ให้ความรู้ว่าจริยธรรมเหล่านั้นหมายความว่าอย่างไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร มีขอบเขตเพียงใด
3. ย้ำให้ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมและค่านิยมนั้น ๆ และมีการติดตามการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งในและนอกโรงเรียน

จากวิธีการและหลักการในการปลูกฝังจริยธรรมตามความเห็นของท่านทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงขอสรุปวิธีการที่ครูใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน ดังนี้

1. ใช้วิธีบอก แนะนำสั่งสอน บรรยาย ว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำอย่างไร
2. เมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่ 1 แล้ว ครูจะเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อม และย้ำให้นักเรียนปฏิบัติตามจริยธรรมนั้น ๆ และมีการติดตามผลการปฏิบัติตนของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน
3. เมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่ 1 - 2 แล้ว ครูยังจะต้องปฏิบัติตนเองให้เป็นพฤติกรรมต้นแบบ แก่นักเรียนด้วย

## 9. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศให้โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายทั่วประเทศ นำเอาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 โดยมีสาระสำคัญของหลักสูตรดังนี้

### 9.1 หลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมาย 7 ข้อด้วยกัน คือ

1. เพื่อให้รู้จักวางชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบตอตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ
2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความซื่อสัตย์ซื่อสัตย์ อ่อนน้อม และรู้จักประหยัด
3. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะในวิชาอาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้อยู่ของทุกอย่างในการประกอบสัมมาชีพที่เหมาะสมกับคน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญของท้องถิ่นและประเทศชาติ
4. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จริยวัตร และอนุรักษทรัพย์ากรและสิ่งแวดล้อม
5. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา
6. เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ของประเทศและของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหา และขอชดเชยภัยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี

### 9.2 ส่วนหลักการก็มีอยู่ด้วยกัน 8 ข้อคือ

1. เป็นหลักสูตรหลังหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งให้การศึกษาทั่วไปและพื้นฐานวิชาอาชีพอย่างกว้าง ๆ มาแล้ว สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นการเลือกกลุ่มวิชาตามความถนัด ความสามารถและความสนใจ เพื่อผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพทั่วไป
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งฝึกผู้เรียนให้มีประสบการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติและประกอบอาชีพใดจริง หรือเพื่อหาความรู้

เพิ่มเติมหรือเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาคือในระดับสูงขึ้น

3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งใหญ่เรียนใฝ่ใจแสวงหาความรู้ความจริง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา ความสำนึกและความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และงานสร้างสรรค์ของมนุษย์

4. เป็นหลักสูตรที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมและความกล้าทางจริยธรรม ทั้งนี้ให้เน้นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ

5. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเลือกเพื่อนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

7. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนใหญ่เรียนร่วมมือกันใช้ความรู้ ความสามารถ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคม

8. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสใหญ่เรียนใดสามารถศึกษาหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ

(กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 5-7)

จากการศึกษาจุดหมายและหลักการ เห็นว่าทั้ง 2 ส่วนได้เน้นที่จะพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมไว้ในหลาย ๆ ข้อด้วยกัน โดยจะเห็นได้ชัดจากข้อ 1, 2, 5, 6 และ 7 ในจุดหมายของหลักสูตร และในข้อ 2, 3, 4, 6, 7 และ 8 ในหลักการของหลักสูตร

และจากการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ของคณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย พบว่าคุณลักษณะทางจริยธรรมที่หลักสูตรมุ่งหวังที่จะปลูกฝังได้แก่

1. การใฝ่ดี จรรยา
2. ความไม่ประมาท
3. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
4. ความซื่อสัตย์สุจริต
5. เมตตากรุณา
6. ความขยันหมั่นเพียร
7. สติสัมปชัญญะ
8. ...

## 8. ทริโอคัปปะ (กรมวิชาการ 2523: 53)

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้ ซึ่งพอจะเป็นแนวทางในการนำมาใช้ประกอบการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมดังต่อไปนี้

อายุและระดับการศึกษากับจริยธรรมของบุคคล

ในปัจจุบันสังคมที่เจริญและมีมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันมีการจัดการศึกษาภาคบังคับ และการวิจัยส่วนใหญ่ก็ใช้นักเรียนและนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เก็บข้อมูลได้ ส่ายที่สุด ฉะนั้นผลการวิจัยส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบัน จึงไม่สามารถจะแยกตัวแปรที่เป็นอายุ ออกจากตัวแปรที่เป็นระดับการศึกษาของบุคคลได้ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่อายุน้อยก็มีระดับ การศึกษาคำ และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากก็มีการศึกษาสูงตามไปด้วย ในการประมวลผล วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับจริยธรรม จึงต้องนำระดับการศึกษาเข้ามา พิจารณาไปควบพร้อมกัน

โคลเบอร์ก (1964: a) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรม กับระดับอายุ โดยแบ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น วิธีการในการวัดระดับการ ใช้เหตุผล เชิงจริยธรรมของเด็กและผู้ใหญ่ของเขา คือ เล่าเรื่องให้ผู้ถูกวัดฟังทีละ เรื่อง เรื่องเหล่านี้เป็นเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ หรือสังคม เช่นการให้อายากทำลายชีวิตแก่ผู้เจ็บป่วยทรมาณที่อยากตายเป็นคน ผู้ถูกวัดจะ ต้องให้เหตุผลในการที่ได้ตัดสินใจกระทำเพื่อแก้ปัญหานั้นที่เกิดขึ้น ผลปรากฏว่าเด็กอเมริกัน อายุ 7, 10, 13 และ 16 ปี ใช้เหตุผลที่สูงขึ้นตามอายุ กล่าวคือ เด็กอายุ 7 ปี 90 เปอร์เซ็นต์ ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 1 และ 2 เด็กอายุ 10 ปี ยังใช้เหตุผลใน ชั้นที่ 1 และ 2 เป็นจำนวน 50% และอีก 35% ให้เหตุผลในชั้นที่ 3 และ 4 ส่วนวัยรุ่น อายุ 13 ปี ให้เหตุผลในชั้นที่ 3 และ 4 มากกว่า 50% ส่วนวัยรุ่นตอนปลาย อายุ 16 ปี แม้จะยังให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 3 และ 4 ประมาณ 50% แต่ปรากฏว่ามีผู้ให้ เหตุผลในชั้นที่ 5 และ 6 มากกว่า 23% ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นชัดว่า เหตุผลเชิง จริยธรรมของบุคคลมีพัฒนาการตามอายุ ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิจัยในเมืองไทย ของ ศรีวรรณ เขียวขจี (2522) ซึ่งศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาค



กลาง ซึ่งผลวิจัยปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .05 เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ สุรณีย์ จุติคำรงค์พันธ์ (2522) ซึ่งศึกษาในเรื่องเดียวกัน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษา ในภาคใต้ผลปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

#### เพศกับจริยธรรมของบุคคล

จากการศึกษาผลวิจัยการพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า เพศหญิงมีการพัฒนาการทางภาษาเร็วกว่าชาย ทำให้มีความฉลาดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าชาย ซึ่งอาจให้หญิงเข้าใจกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อเรียกร้องทางสังคมได้เร็วและมากกว่าชาย นอกจากนี้จากการวิจัยต่าง ๆ ยังยืนยันว่า หญิงมีการคล้อยตามทางสังคมสูงกว่าชาย ซึ่งอาจทำให้คาดได้ว่าในวัยก่อนและระหว่างวัยรุ่น หญิงจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าชาย แต่เนื่องด้วยลักษณะการยึดมั่นถือสงสังคมอาจทำให้การพัฒนาทางจริยธรรมของหญิงช้าลงในวัยรุ่นตอนปลาย ฉะนั้นในระหว่างวัยรุ่นตอนปลายกับวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ชายอาจมีการพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าหญิง (ควงเคื่อน พันธุมนาวัน 2524: 11)

ส่วนการศึกษการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น โคลเบอร์ก และนักวิจัยอื่น ๆ (อ้างในควงเคื่อน พันธุมนาวัน 2524: 11-12) พบว่าหญิงมีจริยธรรมต่ำกว่าชายเนื่องจากเกิดความคิดพลากจากเครื่องมือ เนื่องจากในเรื่องที่ใช้เป็นคำถามนั้นตัวเอกเป็นชายทุกเรื่อง จึงอาจทำให้ผู้ตอบเป็นหญิงตอบแตกต่างไปจากชายได้ ผลการวิจัยในเรื่องตัวแปร เกี่ยวกับเพศนี้จึงยังให้ข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ เช่นเดียวกับความคิดเห็นของชัยฤทธิ์ พรหมมา (2524: 22) ซึ่งกล่าวว่า ". . . โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับตัวแปร เพศด้วยแล้วยังยากแก่การที่จะหาข้อยุติว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมระหว่างเด็กหญิงกับเด็กชาย แตกต่างหรือไม่แตกต่างกันในคุณลักษณะจริยธรรมด้านใดบ้าง . . ."

#### ฐานะของครอบครัวกับจริยธรรมของบุคคล

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาหลายท่าน มีความเชื่อและได้แสดงหลักฐานทางการวิจัยว่า บุคคลที่มีฐานะต่างกันนั้น มีค่านิยมบางอย่างแตกต่างกัน กล่าวคือ มีความเชื่อว่าสิ่งใดก็ควรทำ และสิ่งใดชั่วไม่ควรทำนั้นแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การเก็บของตกได้แล้วนำไปคืนเจ้าของนั้นเป็นความดีควรสรรเสริญ ในสังคมของบุคคลฐานะ

ปานกลางและสูง แต่เป็นสิ่งที่ใจเสลาไม่สมควรทำอย่างยิ่ง ในสังคมของคนฐานะต่ำ นอก  
 จากนี้จากทะเบียนประวัติอาชญากรรม ยังแสดงว่าบุคคลฐานะยากจนนั้น เป็นผู้กระทำความ  
 กฎหมายมากกว่าคนฐานะอื่น ๆ (Kay 1975: 37-38) ซึ่งจากการประมวลผลวิจัยของ  
 โคลเบอร์ก (อ้างในทองเคื่อน พันธุนานวิน 2524: 13) พบว่าถ้าเปรียบเทียบการตัดสิน  
 เชิงจริยธรรมของเยาวชนจากครอบครัวระดับต่าง ๆ แล้วผลส่วนมากคือ เด็กที่มาจาก  
 ครอบครัวที่มีฐานะต่ำมีพัฒนาการทางกานจริยธรรมช้ากว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะปาน  
 กลางหรือสูง

ส่วนในประเทศไทยก็ได้มีการศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ  
 โคลเบอร์กในเยาวชนไทยผู้มีลักษณะทางสังคมต่างกัน เช่น วณี ออมสิน (2522) ได้ทำ  
 การวิจัยเรื่องพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ  
 เพื่อศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของ โคลเบอร์ก และ เรสต์ ในกลุ่ม  
 นักเรียนที่มีเพศระดับชั้น และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่างกัน โดยใช้เครื่องมือ The  
 Defining Issues Test ของ Rest กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2  
 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 480 คน ผลการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ  
 สังคมระดับสูงและต่ำ มีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จะเห็นว่าในเรื่องเกี่ยวกับฐานะทางครอบครัวกับจริยธรรมของบุคคลนั้นการ  
 วิจัยในต่างประเทศ และผลการวิจัยบางเรื่องในประเทศไทยยังมีผลที่ออกจะขัดแย้งกันอยู่  
 ซึ่ง ทองเคื่อน พันธุนานวิน (2524: 13) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ". . . ในประเทศ  
 ไทยก็ได้มีการศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ในเยาวชนไทย  
 ผู้มีลักษณะทางสังคมแตกต่างกัน แต่ก็ยังไม่ปรากฏผลเป็นที่แน่ชัดว่า เยาวชนไทย ผู้มีเพศ  
 ดินที่อยู่ และระดับทางเศรษฐกิจสังคมต่างกัน มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่แตก  
 ต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวิจัยในประเทศไทยได้ใช้วิธีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม  
 ที่ต่างออกไป และใช้วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติที่เข้มงวดกว่าที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ที่  
 โคลเบอร์ก กล่าวถึง".

การวิจัยเกี่ยวกับระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ในปี 2523 กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาหาเกณฑ์ปกติ ของระดับการพัฒนาจริยธรรม และองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้น ประถมปีที่ 4 และ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 5 และประชาชนทั่วไป โดยใช้เครื่องมือแบบทดสอบเชิงสถานการณ์ ซึ่งกองวิจัยทางการศึกษาได้สร้างขึ้น ผลของการวิจัยพบว่าระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เป็นดังนี้คือ จริยธรรมคุณลักษณะ การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา เมตตากรุณา สติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ซื่อสัตย์สุจริต และขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับ 3 ส่วนจริยธรรม การใฝ่ลัทธิธรรม และหิริโอคคัมปะอยู่ในระดับ 2 (กรมวิชาการ 2524: 73-75)

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย